

ام المومنین نخستین زن مسلمان کیست؟

امروز سالروز وفات خدیجه، ام المومنین و نخستین زن مسلمان است. از دوران کودکی و نوجوانی او تا هنگام ازدواج با پیامبر و حتی بعد از آن، اطلاعات اندکی در دست است و بخشی از اخبار تاریخی درباره احوال ایشان نیز دستخوش دخل و تصرف قصه پردازان شده و با اسرائیلات درهم آمیخته است...

امروز سالروز وفات خدیجه، ام المومنین و نخستین زن مسلمان است. از دوران کودکی و نوجوانی او تا هنگام ازدواج با پیامبر و حتی بعد از آن، اطلاعات اندکی در دست است و بخشی از اخبار تاریخی درباره احوال ایشان نیز دستخوش دخل و تصرف قصه پردازان شده و با اسرائیلات درهم آمیخته است

به گزارش خبرگزاری مهر، در بخشی از مدخل خدیجه (س) در دانشنامه جهان اسلام آمده است: پدرش خُوَیْلِد بن اسد بن عبدالعُزّی بن قُصَیّ بن کِلَاب و مادرش فاطمه است.

در این مدخل به نحوه آشنایی وی با پیامبر اسلام این گونه اشاره شده است: در چگونگی همکاری و آشنایی حضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم که در آن سالها حدود بیست سال داشت — با خدیجه، اختلاف هست. برخی آغاز روابط تجاری خدیجه و پیامبر اکرم را به توصیه و سفارش ابوطالب دانسته اند. اما در خبری از ابن اسحاق (ص 81-82) آمده است که خدیجه از امانتداری و درستکاری حضرت محمد خبر داشت و چون تصمیم گرفته بود مال فراوانی را به تجارت اختصاص دهد، از او خواست تا به کاروانش بپیوندد و بیش از دیگران مزد بگیرد.

وی پیامبر اسلام این سفر را می پذیرد: حضرت محمد(ص) حداکثر پنج سفر تجاری، چهار سفر به یمن و یک سفر به شام، برای خدیجه انجام داد (حلبی، ج 1، ص 136). مهمترین آنها، که به ازدواج آن دو منجر گردید، سفر تجاری شام بود و به دلیل اهمیتش اکثر منابع، تنها به ذکر آن سفر پرداخته و آن را ابتدای همکاری حضرت با خدیجه دانسته اند. ظاهراً اولین سفر تجاری آن حضرت به بازار حَبَاشه، در تهامه، بوده (رجوع کنید به طبری، ص 12؛ ابن سیدالناس، ج 1، ص 73) و سفر به شام دومین یا سومین سفر بوده است.

اخباری از حسن خلق پیامبر به خدیجه می رسد که وی را شگفت زده می کند: بعد از انعقاد قرارداد، ابتدا پیامبر با کارمزد دو قلو (ماده شتر جوان؛ مقریزی، ج 1، ص 9؛ حلبی، ج 1، ص 135) به همراه شریک تجاری خود سائبین ابی سائب صیفی بن عابد و غلام خدیجه، میسر، عازم بازار حباشه شد و با موفقیت بازگشت. میسر اخبار شگفت انگیزی از این سفر به خدیجه داد و او برای اولین بار با رضایت ابوطالب، پیامبر را در رأس کاروانی بزرگ به شام تجهیز کرد. پس از اتمام این سفر پرماجر، که جزئیات آن در منابع اسلامی آمده است، خدیجه به ایشان علاقه مند شد.

در این مدخل به دلایل علاقه مندی خدیجه به پیامبر این گونه اشاره شده است: دلایلی که برای ایجاد این علاقه در منابع اسلامی آمده است، عبارت اند از: از سفر تجاری پرسود پیامبر اکرم به شام؛ گزارش میسر از اخبار شگفت انگیز این سفر (ابن هشام؛ ابن سعد)؛ مشاهده دو فرشته ای که به هنگام ورود به خانه خدیجه بر سر پیامبر سایه افکنده بودند، ورقه بن نوفل درباره ازدواج خدیجه با مردی از قریش که نبی قوم خواهد شد و... .

دایره المعارف جهان اسلام درباره میزان مهریه خدیجه نیز آورده است: مراسم خواستگاری و عقد، دو ماه و 25 روز بعد از سفر تجاری شام برگزار شد و مهریه خدیجه مبلغ دوازده و نیم یا دوازده اوقیه (هر اوقیه معادل چهار درهم؛ بلاذری، همانجا) تعیین شد. پس از برگزاری جشن ازدواج این دو برای مدتی کوتاه در خانه حکیم بن حزام انتقال یافتند. در این مدخل آمده که خدیجه پس از ازدواج با پیامبر، همه غلامان خود را آزاد کرد: وی تمام داراییش را به وی بخشید و کارهای تجاری را نیز به او سپرد، حتی غلامان و کنیزان خود، از جمله میسر، را آزاد کرد.

درباره اسلام آوردن خدیجه نیز آمده است: خدیجه نخستین بانویی است که به پیامبر گروید. همچنین بنابر گزارش ابن سعد (ج 8، ص 17-18)، وی همراه پیامبر و علی علیه السلام در مسجدالحرام نماز مگزارد.

در این مدخل درباره نقش خدیجه در گسترش اسلام نیز آمده است: در مرحله دعوت علنی، هرگاه پیامبر قریش را به اسلام و راه حق دعوت مکرر و آنان به وی بتوجهی مکردند و او را مسخره مکردند، خدیجه با سخنان مهرآمیزش وی را دلدار می داد.

درباره محاصره در شعب ابی طالب هم این گونه آمده است: در ایام محاصره اقتصادی بنهاشم در شعب ابیطالب، خدیجه اموالش را در حمایت از پیامبر هزینه کرد (طبرسی، 1417، ج 1، ص 125). به نظر عده ای از مفسران، آیه هشت سوره ضحی: «[ای پیامبر] آیا تو را نیازمند نیافت پس بنیاز و توانگر ساخت»، به این حمایت های مالی خدیجه اشاره دارد (رجوع کنید به طبرسی، 1408؛ ابن جوزی، ذیل آیه). تأثیر حمایت های مالی خدیجه به حدی بود که پیامبر، بعدها آن را ستود و فرمود: «هیچ ثروتی به اندازه ثروت خدیجه برایم سودمند نبود»

مبحث دیگر در مدخل خدیجه در دایره المعارف جهان اسلام، مرگ بانوی بزرگ اسلام است: اندک زمانی پس از شکست محاصره اقتصادی، خدیجه، در 65 سالگی در رمضان سال دهم بعثت به فاصله سه روز بعد از وفات ابوطالب (مسعودی، ص 232-233) درگذشت. امّ ایمن، کنیز آزادشده پیامبر اکرم، و امّ فضل او را غسل دادند و پیامبر با دستان مبارکش وی را در قبرستان حَجّون (قبرستان ابوطالب) بدون ادای نماز به خاک سپرد، چرا که هنوز نماز میت واجب نشده بود

این مصیبت چنان بر پیامبر گران آمد که فرمود: «این روزها، بر این امت دو مصیبت وارد شده که نمودانم به کدامیک از آن دو ببتاب ترم»، ازاینرو آن سال عامالحزن نامیده شد. قبر خدیجه پیوسته زیارتگاه مسلمانان بوده است ولی در سال 1343 وهابیون آن را ویران کردند.

دربخش پایانی این مدخل به بالیدن خاندان پیامبر به حضرت خدیجه اشاره شده است: مهر و محبت خدیجه به فرزندان چنان بود که خاطره او تا نسلها در خاندان پیامبر اسلام برجای مانده بود و همواره از او به نیکی یاد میشد. امام حسین علیهاالسلام در واقعه عاشورا در کربلا در مقابل سپاه شام به مادر بزرگش خدیجه فخر می ورزید که اولین زن مسلمان بود (مجلسی، ج 44، ص 318)؛ امام سجاد علیهاالسلام در خطبه اش در مجلس یزید در دمشق بعد از واقعه عاشورا، خود را فرزند بانوی بزرگ اسلام، خدیجه سلام الله علیها می دانست.